

Mikko Alatalo kõne „Teistmoodi tulevik“ konverentsil 13.06.2018

Eduskunta tulevikukomisjon: mis on selle eesmärk ja kui edukalt see tegutseb?

Lugupeetud publik

Mind paluti teile rääkida Soome Eduskunta tulevikukomisjoni tegevusest ja sellest, kui edukalt see komisjon on töötanud. Selle teema lahtirääkimise eelduseks on veidi laiem tausta avamine, kuna me ei tegutse üksi, vaid oleme osa suuremast tervikust.

Alustuseks tahaksin siiski vabandust paluda, kuna Stefan Wallinil, komisjoni esimehel, tekkis takistus ning ta ei saanud tänasel üritusel osaleda. See takistus on aga hea näide ning kõlab kokku ka minu ettekande pealkirjaga tulevikukomisjoni tegevuse õnnestumistest, kuna esimehe mittetulemise põhjuseks oli meie komisjoni roll Eduskunta tegevusviiside uuendusprotsessis. Soome iseseisvuse juubelifond Sitra andis 2018. aasta kevadel välja raporti *Rahvavõimu kapitaalremont*, kus vaadati süstemaatiliselt läbi esindusdemokraatia toimimise probleemsed kohad nii parlamendi kui ka valitsuse poolelt. Eduskunta juhatus otsustas, et probleemidega hakatakse tegelema ja tulevikukomisjoni ülesandeks jääb ette valimistada vastav tegevuskava. Alles eelmisel nädalal selgus, et selle ülesandega seotud juhatuse koosolek on just täna. **Teiste sõnadega on meie esimees Wallin just praegu raporteerimas Eduskuntale, milline on tulevikukomisjoni nägemus ning otsustamas järgnevate meetmete üle. See on hea näide tulevikukomisjoni rollist ning sellest, kuidas tulevikukomisjoni Soome parlamendis hinnatakse: meid on jõuliselt kaasatud Eduskunta tegevusviiside uuendamisse.**

Tulevikukomisjon on üks Soome parlamendi 16 alalisest komisjonist. Tulevikukomisjon loodi juba 1993. aastal ajutise komisjonina. Hiljem, 2001. aastal muudeti see alaliseks komisjoniks. Sel aastal tähistame juba 25. tegutsemisaastat.

Komisjoni kõik 17 liiget ja 9 asendusliiget on rahvaesindajad. Tulevikukomisjonile „vastav ministeerium“ on Riigikantselei ja vastutav minister peaminister.

Lühidalt kokku võttes on tulevikukomisjonil Eduskuntas viis peamist ülesannet.

1. Kuigi tulevikukomisjon ei ole seadusloomega tegelev komisjon, tegeletakse seal samasuguste riigipäeva probleemidega nagu teisteski komisjonides. Seadusloomega tegelemine tähendab praktikas seda, et seadust ette valmistavad valdkonna-komisjonid koostavad oma vastavatele ministeeriumidele raporteid valitsuse ettepanekute, algatuste ja selgituste kohta. Soovi korral võivad ka parlamendi teised komisjonid koostada oma arvamuse raportit kirjutavale komisjonile. Teiste sõnadega arvamusi koostatakse vaid teistele komisjonidele, mis hiljem arvestavad nendega nii palju kui arvestavad. Seevastu raporteid koostatakse valitsusele ja valitsus on kohustatud arvestama Eduskunta raporti lisatingimustega (*ponsi* - tegevuskava sisaldav ettepanek/algatus/eelnõu). Seepärast tähendavad raportid võimu. Tulevikukomisjon vastutab igal valimisperiodil kahe raporti eest, milleks on Tulevikuraport ja Agenda 2030 raport ehk ÜRO säästva arengu tegevuskava siseriiklike meetmete täitmise jälgimise raport. Lisaks sellele võib tulevikukomisjon koostada oma arvamuse ükskõik millisele komisjonile ükskõik millises küsimuses. Nende kahe raporti tõttu on tulevikukomisjonil reaalselt poliitilist võimu. Me ei tee poliitilisi soovitusi, vaid

tegevuskavaga ettepanekuid (*ponsi*), mis kohustavad valitsust. Lisaks sellele öeldakse, et tulevikukomisjonil on ka arvamuse-võimu, sest komisjon saab kõigis küsimustes oma arvamust avaldada ja selle kaudu välja öelda oma arvamuse kõigi nende küsimuste kohta, mis on tuleviku-vaatevinklist asjakohased.

2. Tulevikukomisjoni ülesandeks on ka võimalikult varakult ära tunda Soome tulevikku tugevalt mõjutavaid nähtusi nii varasas staadiumis, et neid saab veel poliitiliste otsustega mõjutada. Seoses selle ülesandega kuulab komisjon iga valimistsükli jooksul sadu spetsialiste ja komisjonil on ka oma eelarve uuringute tellimiseks. Kuulamiste ja uuringute tulemuste kohta antakse aru oma publikatsioonide sarja kaudu ning kogutud teavet vahendatakse ka teistele komisjonidele ja valitsusele arvamuste, raportite vahendusel. Kodanikuühiskonnaga saame dialoogi pidada näiteks seminaride ja avatud koosolekute vormis. Käesoleval vamisistsükli jooksul on komisjon uurinud selliseid küsimusi nagu tõejärgne ajastu, heaoluühiskonna tulevik, jagamismajandus ja uued töötamise vormid, hariduse eksport ja kunsti meetodite kasutamine teadus- ja arendustegevuses ning ühiskondlikud vastuolud. Ka see on oluline osa meie komisjoni kaugelevaatamise-võimust, et me ei sõlta valitsuse etteantud küsimustest, vaid meil on vabadus otsustada oma tegevuskava üle.
3. Tulevikukomisjoni ülesandeks on ka demokraatia ja poliitilise otsuselangetamise innovatsioonide arendamine. Selles mõttes on meie komisjon nagu Eduskunta oma mõttekoda ja tootearendusosakond. Seoses selle ülesandega on meie komisjon muuhulgas edendanud virtuaal-komisjoni, kaasanud digivahendite abil kodanikke seadusloome ettevalmistamisse ning arendanud Eduskuntas uut loovala ja dialoogi-põhist tegevusmudelit. Tänu uuele loovalale saab tulevikus nii tulevikukomisjoni kui ka muude komisjonide korraldatud spetsialistide kuulamisi korraldada kasvõi *tuleviku-töökojas*. Uutes ruumides saab kasutada ka tehisintellekti, roboteid, virtuaalreaalsust. Need ruumid ehitati välja tulevikukomisjoni initsiatiivil ja kogu projekti vältel osales komisjon ka ruumide ja tehnoloogilise lahenduste projekteerimises. Uued ruumid võetakse ametlikult kasutusele 2018. aasta sügisel. Komisjon on juba katsetanud ruume, kui koosolek peeti Eduskunta katuseterrassil eredas päikesesäras, piiriks vaid taevas. Kuigi tulevikukomisjonis on alati hea õhkkond, oli katuseterrassil toimunud koosoleku õhkkond lausa ülekeev.
4. Meie neljandaks ülesandeks on tehnoloogia mõju prognoosimine. Seoses selle ülesandega on komisjon loonud prognoosimise töövahendi, mida nimetatakse 4-D mudeliks. Selle abil on juba 2013. aastast alates otsitud ja hinnatud radikaalseid tehnoloogiaid, mis hakkavad maailma muutma. Paljud arvavad, et see ülesanne tähendab seda, et otsitakse TOP100 nimekirjast TOP-3 või TOP-10 parimat tipp tehnoloogilist lahendust. Tegelikuses on asi pigem vastupidi. Näiteks investeeringud valdkondadesse, mis hiljem tagasid Nokia edu – näiteks raadio- ja elektritehnoloogiasse – tehti juba 1950. ja 1960. aastatel, ajal, kui nende valdkondade majanduslik tähtsus oli veel üsna tagasihoidlik. Kes julgeks praegusel ajal sama teha ja mis on need meie aja nõrgad signaalid ehk tulevikku muutvad radikaalsed tehnoloogiad? Võimalik, et nad on meie hindamisnimekirjades praegu alles 80. – 100. positsioonil, kuid neid on võimalik eristada teatud indikaatorite abil. Hindame ka uute tehnoloogiate kasutamise seotud eetilisi küsimusi ning regulatsiooni- ja oskustevajadusi. Hindamistöös on meile abiks Facebooki-rühm *Radikaalid tehnoloogiat*

(<https://facebook.com/groups/TuVRadikaalit/>), kuhu praegu kuulub 2694 liiget. Hindamistegevusele oleme saanud päris palju head tagasisidet nii riigisiselt kui ka rahvusvaheliselt - OECD-lt ja Euroopa Komisjoni prognoosimisüksuselt - ja mõlemad neist on omal moel meie töö tulemusi kasutanud. OECD on oma hinnagutes maininud, et meie poolt koostatud prognoosid on maailma viie parima näite hulgas. Panen oma ettekande juurde – seda tohib vabalt kõigile jagada – tehnoloogiaraportite lingid. Osa neist on avaldatud ainult soome keeles, mõned ka inglise keeles.

5. Meie viiendaks ülesandeks on tuleviku-uuringute ja prognoosimise arendamine. Teeme pidevalt koostööd Turu ülikooli tuleviku-uuringute keskusega ja osaleme üleriigilise prognoosimisvõrgustiku ja selle tööd koordineeriva juhtühingu *Ennakointiluotsi* tegevuses. Meetmete osas oleme ise arendanud eelpool mainitud tehnoloogia prognoosimismudelit ning kasutame nn. *mustade luikede* meetodit – see meetod on seotud dialektiliste tuleviku-uuringute, utopiate ja düstooptega. Mustade luikede otsimine tähendab seda, et ei otsita mitte trende, vaid läbikukkunud lahendusi. Dialektiliste tuleviku-uuringute raames uuritakse maailma arenguid trendide ja antitrendide ning nende omavahelistest pingetest tekkivate süntrendide kaudu. Fiktsioonide kaudu, näiteks utopiate ja düstooptide abil, saab otsida võimalikke piire ja visandada hirne ning ootusi. Kuigi me pole teadusorganisatsioon, vaid parlamendikomisjon, esindavad paljud meie uuringud nii meetodiliselt kui ka sisuliselt kõige uuemat teavet tuleviku-uuringute vallas. Panen oma ettekande juurde ka lingi, kust leiab kõik komisjoni publikatsioonid.

Soovi korral võib meie komisjoni kuueks ülesandeks nimetada rahvusvahelist koostööd. **Paljudes riikides on olemas tulevikukomisjoni sõsarüksused. Lisaks Eestile ka Ungaris, Ukrainas, Singapuris, Lõuna-Koreas, Tšiilis, Uruguais, Rootsis. Tulevikukomisjon on kõigi nende loomisel olnud mingil moel eeskujuks ja abiks, mida võib samuti mõnes mõttes pidada tulevikukomisjoni õnnestumiseks.** Ma ise olen juba kaua aega olnud aktiivne EPTA-võrgustikus, (<http://www.eptanetwork.org/>), mille liige on ka tulevikukomisjon. EPTA (European Parliamentary Technology Assessment) ühendab Euroopa parlamentide tuleviku prognoosimise üksusi. Sellel võrgustikul toimub iga-aastaselt kaks koosolekut, kus ametnikud, parlamendisaadikud ja teadlased võivad aktuaalsetel teemadel mõtteid vahetada.

USA kongressis hakati süstemaatilise prognoosimisega tegelema juba 1940. aastatel. Eesmärgiks oli tegevuskeskkonna aktiivse analüüsi abil vältida selliseid ebameeldivaid üllatusi nagu esimene ja teine maailmasõda ning 1930. aastate suur majanduskriis. Euroopas hakati tuleviku-uuringutega tegelema 1950. ja 1960. aastatel. Tol ajal oli Prantsusmaa eriti aktiivne prognoosimise edendaja. Euroopas on prognoosimistegevus olnud ja on ka praegu üsna proaktiivne: tulevikku ei teata, vaid see tehakse. Kui juba tegema on hakatud, siis miks mitte teha parim võimalik tulevik?

Soomes algasid tuleviku-uuringud esialgu tuleviku-uuringute seltsi loomisega ja hiljem loodi sama seltsi eesvõttel ka tuleviku-uuringute keskus (1992), Eduskunta tulevikukomisjon (1993) ja tuleviku-uuringute Võrguakadeemia (Verkostoakatemia) (1998). Need neli üksust on jätkuvalt Soome tuleviku-uuringute nurgakivideks: erinevaid tegutsejaid ühendav laiapõhjaline ja kodanikuliikumist meenutav tuleviku-uuringute selts (Tulevaisuudentutkimuksen seura), tuleviku-uuringute teadusmeetodeid arendav tuleviku uurimiskeskus (Tulevaisuuden tutkimuskeskus), peaaegu kõigis Soome ülikoolides ja kõrgkoolides akadeemilist õpet korraldav Tulevikuuuringute võrgustikuakadeemia

(Tulevaisuustutkimiksen verkostoakatemia) ja tulevikupoliitikat tegev parlamendi tulevikukomisjon (Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta).

Lisaks Turu ülikoolile asutati 2000. aastate algul prognoosimisüksusi ka muudesse ülikoolidesse, valdkondlikesse uurimisasutustesse ja ametikoolidesse ja ka kõik Soome ministriumid tegelevad pidevalt tulevikku-vaatamisega. Regionaalsel tasandil vastutavad maakondade liidud regionaalsete pikaajaliste prognooside eest koostades maakondade planeeringuid ja kavasad, ELY-keskused (maakondlikud majandus-, liiklus- ja keskkonna-ametid) lühiajalisi prognoose, näiteks erinevate piirkondlike arengustrateegiatega kohta. Kõigis Soome maakondades on olemas piirkondlik prognoosimisvõrgustik, mille tegevus põhineb piirkondade arendamise seadusel. 2015. aastal loodi üleriigilist prognoosimistegevust koordineerima *Ennakointiluotsi*. Riigikantselei poolt juhitud *Ennakointuluotsi* ja üleriigilise prognoosimisvõrgustiku ülesandeks on koguda kokku erinevate tegutsejate koostatud laialipaisatud tuleviku-teadmised, et teadmisi oleks võimalik kasutada õigel ajal ja õiges kohas.

Selle taustainfo põhjal on võimalik paremini aru saada, kuidas toimib meie parlamendi tulevikukomisjon. Me pole üksi ja tulevik ei sõltu ainult meist. Me tegutseme osana sellest laialdasest siseriiklikust ja rahvusvahelisest võrgustiku-põhisest tervikust. Meie spetsiifiline ülesanne selles tervikus on ette valmistada Eduskunta tulevikuraport.

Soome valitsus koostab igal valimisperioodil ühe või mitu tulevikuraportit, kus käsitletakse Soome tulevikku pikemas perspektiivis. Pikaajalise raporti koostamisel kasutatakse eelpool nimetatud *Ennakointiluotsi* ja üleriigilist prognoosimisvõrgustikku, mis kogub kokku ministriumide, regionaalsete ametkondade, ülikoolide ja äriettevõtete tulevikuteavet.

Valitsus otsustab tulevikuraporti teema igal korral eraldi. Käesoleval valimisperioodil on tulevikuraporti teemaks *Töötamise muutumine ja Soome töö tulevik*. Valitsus kirjeldab tulevikuraportis oma nägemust Soome väljakutsetest pikemas perspektiivis – konkreetsel juhul tuleviku töövõimaluste vaatevinklist.

Valitsus annab selle tulevikuraporti üle parlamendile ja seejärel koostab tulevikukomisjon valitsusele parlamendipoolse vastuse. Teised komisjonid võivad koostada arvamuse tulevikukomisjonile ja tulevikukomisjon korraldab ka ise spetsialistide kuulamisi, sidusrühmi laialdaselt kaasavaid seminare ja avatud koosolekuid. Soovi korral võib komisjon käivitada ka uurimusprojekte lisateabe hankimiseks.

Selle ligikaudu pool aastat kestva protsessi lõpuks vastab parlament valitsusele tulevikukomisjoni koostatud raportiga, kus Eduskunta ütleb oma nägemuse vastava pikemaajalise väljakutse osas.

Kui parlamendi tulevikuraport sisaldab lisaettepanekuid (ponsi), on need kohustuslikud nii võimulolevale valitsusele kui ka tulevastele valitsustele. Seepärast annavad valitsused oma iga-aastases tegevusarundes aru ka sellest, kuidas on edendatud parlamendi nõudel sätestatud meetmete elluviimine ja see aruandlus toimub nii kaua, kuni tulevikukomisjon ühel hetkel valitsuse tegevusaruende arutelu käigus tõdeb, et probleem on lahendatud ja lisakohustus (*ponsi*) täidetud.

Seega ei ole tulevikuraport ainult tulevikukomisjoni asi, vaid tegemist on valitsuse ja parlamendi pideva pikaajalist tulevikuvaadet silmaspidava tulevikudialoogiga. Sellel dialoogil on ka konkreetne ja otsene seos valitsusprogrammidega valimisperioodide üleselt.

Paljud tulevikukomisjoni poolt tõstatatud teemad on viidud sisse valitsusprogrammidesse. Näiteks võiks tuua eelmisel valimisperioodil üleskerkinud ettepaneku eksperimentaalühiskonnast ja jätkusuutlikust arengust. Eksperimendid mängivad praegu tähtsat rolli valitsuse põhiprogrammis ja Soomet peetakse ka rahvusvahelises mastaabis eeskujuks Agenda 2030 meetmete programmi elluviimise osas. Osaliselt on kindlasti põhjuseks ka see, et meie praegune peaminister Juha Sipilä oli eelmisel valimisperioodil tulevikukomisjoni säästva arengu allüksuse esimees ja selles rollis koostas ta muuhulgas raporteid eksperimentaalühiskonnast ja jätkusuutlikust majandusarengust, kus säästva arengu väljakutsed muudetakse säästvateks tööhõivet tagavateks kasvuvõimalusteks. Ühtlasi tegi tulevikukomisjon ettepaneku, et tuleks hakata tegelema sellega, kuidas lahendada maksu- ja sotsiaaltagatistega seotud küsimusi, kui töötamise viisid hakkavad muutuma. Sel aastal on just see küsimus Sipilä valitsuse tulevikuraporti teemaks. Valitsus on ka mitmel viisil edendanud radikaalsete tehnoloogiate kasutuselevõttu, uskudes tulevikukomisjoni sõnumit, et uued tehnoloogiad loovad uusi töökohti. Varasemalt on tulevikukomisjoni esimeheks olnud ka Euroopa Komisjoni asepresident Jyrki Katainen. Kataineni perioodil koostati säästva heaolu visioon ja tunnistati, et heaoluühiskonna struktuur vajab muutmist. Kataineni perioodil koostati ka Venemaa-stsenaariume, millest kõige negatiivsem teostus mõnda aega tagasi.

Oluline on see, et tulevikukomisjoni liikmed on rahvaesindajad ja et tulevikukomisjon on üks Soome parlamendi alalistest komisjonidest. Seetõttu teeb komisjon valitsusele kohustuslikku tegelikku tulevikupoliitikat, mitte lihtsalt poliitilisi soovitusi.

Lisaks valitsuse tulevikuraportile tegeleb tulevikukomisjon ka valitsuse koostatud Agenda 2030 raportile vastamisega, teiste sõnadega koordineerib vastuse koostamist valitsuse säästva arengu tegevuskava raportile. Ka Agenda 2030 vastuse koostamise protsess on samasugune nagu tulevikuraporti koostamisprotsess. Kui Eduskunta ehk tulevikukomisjoni Agenda 2030 raport sisaldab lisakohustusi (*ponsi*), on need võimalolevale ning tulevastele valitsusele samuti kohustuslikud nagu ka tulevikuraporti lisaettepanekud (*ponsi*).

Valitsuse ja parlamendi vahel peetav tulevikudialoog koos raportite vahetamisega on oluline pikaajalise perspektiivi poliitainstrument põlvkondadeüleste poliitiliste väljakutsete haldamiseks.

Sageli arvatakse, et tuleviku-uuringute eesmärgiks on teada ette tulevikus toimuvaid sündmusi. Näiteks milline on tulevikus liiklus ja toit, kuidas tulevikus elatakse. Või millised turvariskid meid tulevikus ohustavad? Selliste asjade ettevaatav teadmine ei ole siiski tulevikukomisjoni peamine ülesanne. Seevastu on tuleviku-uuringute ja prognoosimise missiooniks avada erinevate meetmete abil hästi argumenteeritud alternatiivseid tulevikunägemusi ja –stsenaariume. Need alternatiivsed tulevikunägemused tagavad, et oleme valmis erinevateks arenguteks ja need aitavad meil ka arutleda soovitud tuleviku üle nii, et saaksime siin ja praegu langetada targemaid otsuseid.

Alternatiive sisaldavad tulevikunägemused parandavad seega tuleviku-teemalist dialoogi ja aitavad meil siin ja praegu langetada paremaid otsuseid. Selle heaks näiteks

on valitsuse ja parlamendi vaheline tulevikudialoog, mis toimub üksteisele tulevikuteemaliste raportite vahetamise kaudu.

Täna tähelepanu eest.